ศักราชและภูมิศาสตร์ ของท้าวฮุ่งท้าวเจือง*

ขอพระราชทานกราบทูลใต้ฝ่าพระบาท และท่านผู้มีเกียรติทั้งหลาย ตามกำหนดการวันนี้ อาจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม จะมาพูดเรื่อง ภูมิศาสตร์ของท้าวฮุ่งท้าวเจือง แต่บังเอิญท่านต้องไปเฝ้าสมเด็จพระเทพฯ ที่พะเยา ผมเลยเป็นมวยสำรองมาพูดแทนอาจารย์ศรีศักร การเตรียมบทความจึงอาจขลุกขลักบ้างเล็กน้อย ผมได้เขียนบทความมาให้ ๓ หน้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับศักราช และเมืองของท้าวเจืองที่ปรากฏตามตำนาน และพงศาวดารในประเทศไทยและสิบสองพันนา รวม ๙ เรื่องด้วยกัน

จากตารางแรกตามเอกสารที่มีอยู่ในประเทศไทย สรุปได้ว่าท้าวเจือง น่าจะมีชีวิตอยู่ตอนใดตอนหนึ่งระหว่าง พ.ศ. ๑๕๘๒-๑๗๓๕ และตายเมื่ออายุประมาณ ๗๔-๘๐ปี ตัวเลขที่อยู่ในวงเล็บนั้นเป็นตัวเลขที่คำนวณได้จากข้อมูล เช่นถ้าบอกว่าตายเมื่อ พ.ศ. นั้น และมีอายุเท่าใด นำตัวเลขมาลบกัน ก็จะหาปีเกิดได้

เมืองท้าวเจือง ชื่อเมืองสำคัญต่างๆ ปรากฏอยู่ในตารางที่ ๒ และสรุปความไว้ตอนท้ายตารางว่า เมืองที่ท้าวเจืองเกิดตามตำนานประเทศไทย คือเมืองเชียงราย หรือเมืองพะเยา หรือเมืองฝาง เมืองฝางในที่นี้หมายถึง เมืองที่อยู่ในบริเวณเชียงรายนั้นเอง ใครๆ ก็มักจะเชื่อกันว่า เมืองฝางและเมืองไชยปราการอยู่ที่เมืองฝางเชียงใหม่ ที่จริงทั้งฝางและไชยปราการอยู่ในบริเวณเชียงรายนั้นเอง ที่ทราบนี้เพราะมีบันทึกของพม่าเมื่อมาปกครองล้านนาว่า ระยะทางจากเชียงรายถึงเชียงใหม่ คำนวณกิโลเมตรเท่ากับระยะทางจากไชยปราการถึงเชียงใหม่ แสดงว่าเชียงรายกับไชยปราการนั้นอยู่ใกล้กัน

เมืองพี่หรือน้องท้าวเจือง ตำนานส่วนใหญ่ว่าพี่หรือน้องท้าวเจืองอยู่เมืองเดียวกับท้าวเจือง ยกเว้นแต่ตำนานสิงหนวัติที่กล่าวว่า ท้าวเจืองอยู่ที่เมืองฝาง แต่พี่ของท้าวเจืองอยู่กับพ่อในเมืองเชียงเรือง ซึ่งก็อยู่ในบริเวณเชียงรายนั้นเอง

เมืองนางง้อมม่วน ลูกของป้าท้าวเจือง ตามเอกสารประเทศลาว และอีสานบอกว่าอยู่ที่เชียงเครือ มีแต่ตำนานพระยาเจืองฉบับเดียวระบุว่า เมืองหงสาวดี จะเชื่อได้แค่ไหนขึ้นอยู่กับท่านผู้อ่าน

เมืองของลุงท้าวเจือง เมืองนี้อยู่ที่เชียงแสน บางตำนานเรียกว่า หิรัญเงินยางเชียง

---

* การสัมมนาเรื่องตำนานเกี่ยวกับท้าวฮุ่งท้าวเจือง : มีทิศทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ระหว่างวันที่ ๑๘-๑๙ มกราคม ๒๕๓๙ ณ โรงแรมดิเอมเมอรัลด์ กรุงเทพฯ

แสน พระยาแกวหรือพระยากาว ขอแต่งงานกับลูกสาวของลุงท้าวเจือง แต่ลุงไม่ยอมยกลูกสาวให้คนต่างเชื้อชาติ และต้องการจะยกลูกให้ท้าวเจือง พระยาแกวจึงยกทัพมารบ พระยาแกวอยู่ที่เมืองประกัน หรือพระกัน มหาสีลา วีระวงส์ ซึ่งสนใจเรื่อง**ท้าวฮุ่งท้าวเจือง**มากที่สุดในโลก สันนิษฐานว่า พระกัน นี้คือ เมืองเชียงขวาง ใกล้กับหัวพันและซำเหนือ ส่วนจิตร ภูมิศักดิ์ สันนิษฐานว่า เมืองพระกันคือเมืองบั๊กกานในเวียดนาม

เมืองของญาติพระยาแกว ญาติพระยาแกวที่มาช่วยรบ บางตำนานว่าเป็นหลาน บางตำนานว่าเป็นน้อง ตำนานในประเทศไทยกล่าวว่าผู้มาช่วยนี้ คือ พระยาจันทบุรี ชาวล้านช้างบางแห่งก็ว่าเวียงจันทน์ พวกแกวหมายถึงพวกญวนและพวกล้านช้าง คือ พวกไทในประเทศลาว เมืองของผู้ช่วยพระยาแกวอยู่แถวล้านช้างเวียงจันทน์ ดูจะสนับสนุนความคิดของมหาสีลาฯ ที่ว่า พระกันคือ เชียงขวาง สถานที่รบในตอนต้นอยู่ในประเทศลาวทั้งสิ้น

เมืองของฟ้าฮ่วน ท้าวเจืองไปรบแพ้ท้าวฟ้าฮ่วนซึ่งเป็นเจ้าเมืองตุมวาง หรือเมืองในนครวิเทหราช ซึ่งตำนานไทย เรียกว่า เมืองแมนตาตอกขอกฟ้าตายืน บางตำนานเป็นแมนตาทอบ แมนตาทอก ขอบฟ้า ครอบฟ้าตายืดก็มี

คำตาตอก หรือ ตาทอก ในภาษาไทใย้ ซึ่งอยู่ในตระกูลภาษาไทกลุ่มเหนือ แปลว่า ตาเดียว ทำให้นึกถึงโจรสลัดตาเดียวซึ่งมักจะดุร้าย ภาษาล้านนา ทอก ก็แปลว่า หนึ่งเหมือนกัน

เจ้าสายเมือง เจ้าชายแห่งเชียงตุงบอกให้ทราบว่า พระยาเจืองเป็นกษัตริย์ของไทยใหญ่ ยกไปรบเมืองแมนตาตอก ซึ่งเป็นเมืองอยู่ในยูนนานของจีน

เรื่องนางง้อมม่วนเมืองเชียงเครือ ไม่ปรากฏในตำนานและพงศาวดารของประเทศไทย แต่ปรากฏอยู่ใน**มหากาพย์ท้าวฮุ่งท้าวเจือง**ซึ่งได้มาจากประเทศลาว และปรากฏใน**ตำนานพระยาเจือง**ซึ่งมีข้อความบันทึกไว้ว่าต้นฉบับมาจากประเทศลาว ถ้ายกเรื่องนางง้อมม่วนมาเป็นตัวกำหนดก็อาจจะสรุปว่า **ตำนานพระยาเจือง**คงมีต้นกำเนิดมาจากประเทศลาว ถ้าเป็นเช่นนั้นตำนานนี้ต้องแต่งขึ้นภายหลังเรื่องมหากาพย์ท้าวฮุ่งฯ ซึ่งแต่งก่อนที่ประเทศลาวจะรับศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ (ก่อน พ.ศ. ๒๐๓๐) แต่กระนั้นก็อาจเป็นได้ว่า ท้าวเจืองเป็นวีรบุรุษของเชียงแสน ต้นกำเนิดของมหากาพย์จึงน่าจะอยู่ทางล้านนา และวรรณคดีของล้านนาถูกถ่ายทอดไปสู่ประเทศลาวในสมัยพระไชยเชษฐา (พ.ศ. ๒๐๙๑) ทางประเทศลาวอาจนิยมชมชอบวรรณกรรมนี้ จึงแต่งเสริมเติมต่อเหมือนกับวรรณคดีเรื่องอื่นๆ ที่ประเทศลาวรับจากล้านนาไป และได้แต่งเพิ่มเติมพิสดารขึ้นเมื่อเทียบกับฉบับล้านนา ซึ่งเสียเอกราชขาดสถาบันที่จะช่วยส่งเสริมวรรณกรรม เกือบตลอดเวลา ๒๐๐ ปีหลังจาก พ.ศ. ๒๑๐๑

เมื่อได้ตะล่อมเรื่องให้เข้ารูปดีแล้ว ก็ถึงเวลาที่จะรื้อเรื่องให้ยุ่งเหยิงต่อไป

กล่าวคือ คนไทในประเทศอื่นก็เชื่อว่าท้าวเจืองเป็นกษัตริย์ของประเทศเขา เช่น เชียงรุ่งในสิบสองพันนาถือว่า ท้าวเจืองเป็นกษัตริย์พระองค์แรกที่จดไว้ในประวัติศาสตร์ของเขา และว่าสิ้นพระชนม์ พ.ศ. ๑๗๒๓ ก็มี บางตำนานอาจให้ พ.ศ. แตกต่างกันไปบ้าง

เจ้าสายเมืองแห่งเชียงตุงเคยเล่าให้ฟังว่า ท้าวเจืองเป็นกษัตริย์ของไทยใหญ่และตาม**ตำนานไทยใหญ่**เมืองแมนตาตอกขอกฟ้าตายืน คือ เมือง Teng yueh หรือ Teng Chung อยู่ในยูนนาน ห่างจากบามอ (บ้านหม้อ) ในพม่าไปทางตะวันออกเฉียงเหนือ ๑๕๐ กิโลเมตร

พวกข่าถือว่าท้าวเจืองเป็นผู้ปลดแอกให้ข่าเป็นอิสระ และในอนาคตยังจะเกิดมาช่วยพวกข่าอีก ขบถข่าศึกเจืองที่เชียงขวางใกล้หัวพัน ซำเหนือในประเทศลาว เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๖ ก็อ้างตนเองว่าเป็นท้าวเจืองมาเกิด ทำให้ทัพไทยต้องยกไปปราบ

แชมเบอร์เลนสรุปว่า ไทยซึ่งยกเข้ามาในแหลมอินโดจีน ต้องต่อสู้กับคนพื้นเมืองเดิม เช่น ขมุ ข่า ฯลฯ ท้าวฮุ่งเป็นวีรบุรุษฝ่ายผู้มาปราบ (คือไทย) ส่วนท้าวเจืองเป็นฝ่ายปลดแอกให้แก่ขมุ ให้แก่ข่า ฝ่ายไทยยกย่องวีรกรรมของท้าวเจือง จึงรับไว้เป็นบรรพบุรุษทั้งๆ ที่เป็นคนละฝ่าย

หนังสือศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ เรื่องท้าวฮุ่งท้าวเจือง ได้รวบรวมบทความของนักวิชาการไว้หลายท่าน น่าอ่านมาก ท่านควรจะซื้อไว้ประกอบการศึกษา แต่หนังสือนี้ไม่ได้กล่าวถึง**ตำนานพระยาเจือง**ที่อาจารย์อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว ปริวรรตไว้ รวมทั้งข้อความที่อาจารย์อานันท์ กาญจนพันธุ์ ได้สรุปไว้เป็นอย่างดี แต่อาจารย์อานันท์ ก็สำคัญผิดว่ามีตำนานพระยาเจืองอยู่เพียง ๒ ฉบับในประเทศไทย แต่งโดยผูกคำบาลีแล้วแปลร้อยเป็นภาษาไทย ชื่อจริงคือ**ทุติยวังสมาลินี** ซึ่งเจ้าคุณอริยานุวัตรได้ปริวรรต ไว้เป็นเรื่องเดียวกันกับ**ตำนานพระยาเจือง** จะผิดกันแต่ข้อปลีกย่อยบางตอนเท่านั้น **ทุติยวังสฯ** มีในภาคเหนืออีกหลายฉบับ

นอกจากนี้ หนังสือของศิลปวัฒนธรรมยังขาดบทความของ**แชมเบอร์เลน** ซึ่งได้สรุปเรื่องท้าวฮุ่งท้าวเจืองจากหนังสือชนเผ่าต่างๆ ในลาวและเวียดนามไว้ในบทความ ซึ่งมีชื่อแปลเป็นไทยได้ว่า “ข้อสังเกตเกี่ยวกับที่มาของท้าวฮุ่งหรือเจือง”

ผู้บรรยายจะช่วยทำให้เรื่องยุ่งเพิ่มขึ้นอีก โดยเสนอให้ลองคิดว่าพญากาวหรือกวาแห่งเมืองแกว ที่ลูกชายแต่งงานกันชาวล้านช้างนั้น อาจจะเป็นกลุ่มไทที่เราเรียกว่าลาวกาว ในศิลาจารึกหลักที่ ๔๕ พ.ศ. ๑๙๓๕ แจ้งไว้ว่า ไทยในเมืองน่านเป็นเชื้อสายกาวอนึ่ง น่านเคยเป็นที่หลบภัยของกษัตริย์ลาว คือ ท้าวฟ้างุ้ม หนีภัยมาอยู่ในเมืองน่าน ๒ ปี และถึงแก่พิราลัยที่นั่นใน พ.ศ. ๑๙๑๖ การเดินทางจากน่านขึ้นทางเหนือผ่านไปประเทศ

ลาวสะดวกมาก กาวจึงอาจจะอยู่ทั้งที่น่านและประเทศลาวด้วย **ตำนานสิงหนวัติ พงศาวดารเงินยางเชียงแสนและพงศาวดารโยนก** กล่าวถึงท้าวเจืองไปรบกับพญาจันทบุรีแห่งล้านช้าง ทั้งเรายังยอมรับกันว่า เมืองพระกันคือเมืองเชียงขวางในประเทศลาว เรื่องท้าวเจืองรบกับพญากาว อาจจะรบกับพวกไทในประเทศลาวนั้นเอง ไม่ผู้แต่งมหากาพย์ก็อาจจะเป็นผู้อ่านมหากาพย์สับสนกาวกับแกวกันไปเอง

ขอสรุปท้ายที่สุดว่า คนไทเผ่าต่างๆ ในและนอกประเทศ รวมทั้งคนชาติอื่น อาจจะถือว่าท้าวเจืองเป็นกษัตริย์ของเขา แต่เราก็อาจจะถือว่าท้าวเจืองเป็นกษัตริย์ของคนหลายเผ่า แต่เมืองหลวงคงจะอยู่ที่เชียงแสน ผู้บรรยายเชื่อว่านักศึกษาชาวไทยในประเทศไทย คงจะสรุปเรื่องออกมาได้ตรงกันตามข้อสรุปที่กล่าวไว้แล้วตอนต้นบทความนี้ ปัญหาก็จะหมดไป แต่ถ้าท่านผู้ฟังอยากจะคิดให้ยุ่งอย่างที่ผู้บรรยายกล่าวไว้ตอนกลางของบทความนี้ ก็อาจจะทำได้ ผู้บรรยายขอจบบทความเพียงนี้ และไม่ขอเข้าไปยุ่งด้วยอีกต่อไป

ศักราชเกี่ยวกับท้าวเจือง

ศ. ดร.ประเสริฐ ณ นคร

	เกิด จ.ศ.	รบประกัน จ.ศ.	ตาย จ.ศ.	เกิด-ตาย พ.ศ.
๑. ตำนานพื้นเมืองสิบสองพันนา	-	-	๙๕๕	ตาย ๑๖๓๖
๒. ตำนานพื้นเมืองพะเยา	๙๐๑	-	(๙๗๙)	๑๕๘๒-๑๖๖๐
๓. จดหมายเหตุโหร	๙๓๕	(๙๙๕)	(๕๑๒)	๑๖๑๖-๑๖๙๓
๔. ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่	(๙๓๖)	๙๙๖	(๕๑๓)	๑๖๑๗-๑๖๙๔
๕. ตำนานพระยาเจือง	๙๔๔	๕๐๒	(๕๒๔)	๑๖๒๕-๑๗๐๕
๖. พงศาวดารเงินยางเชียงแสน	(๙๕๐)	๕๐๒	๕๒๔	๑๖๓๑-๑๗๐๕
๗. พงศาวดารโยนก	๙๖๑	๕๒๑	(๕๓๘)	๑๖๔๒-๑๗๑๙
๘. ลำดับเจ้าแผ่นดินแสนหวี(เชียงรุ่ง)	-	-	๕๔๒	ตาย ๑๗๒๓
๙. ตำนานสิงหนวัติ	(๙๗๕)	๕๐๒	๕๕๔	๑๖๕๖-๑๗๓๕

สรุปจากตำนานในประเทศไทยและสิบสองพันนาแล้ว ท้าวเจืองน่าจะมีชีวิตอยู่ตอนใดตอนหนึ่งระหว่าง พ.ศ. ๑๕๘๒-๑๗๓๕ และตายเมื่ออายุประมาณ ๗๔-๘๐ ปี

หมายเหตุ ตัวเลขในวงเล็บคำนวณจากข้อมูลในเอกสารนั้นๆ

เมืองสำคัญในเรื่องท้าวฮุ่งท้าวเจือง

	ท้าวเจือง	พี่-น้อง	ป้า	ลุง	พญาแกว	หลาน	ฟ้าฮ่วน	ลูก
๑. ท้าวฮุ่งท้าวเจือง	สวนตาล นาคอง (สีลาว่าเชียงราย)	พี่ เมืองเดียวกัน	เชียงเครือ	เงินยาง-เชียงแสน	ประกัน (สีลาว่าเชียงขวาง)	คำวัง	ตุมวาง	-
๒. ตำนานพระยาเจือง (ทุติยวังสะฯ)	ไชยนคร ขอทราย นาคอง (เชียงราย)	น้อง เมืองเดียวกัน	เชียงเครือ (หงสาวดี)	หิรัญเงินยาง เชียงลาว (ในล้านนา)	พระกัน	จุลนี ยอดน้ำ โรงหิน	ในนคร วิเทหราช	เมรุนคร (ในวิเทหราช)
๓. ตำนานสิงหนวัติ	ฝาง	พี่ เชียงเรือง	ไม่กล่าวถึง	เงินยาง เชียงแสน	แกวหลวง	น้อง จันทบุรี (เวียงจันทน์)	แมนตา ดอกขอก ฟ้าตายืน	-
๔.พงศาวดารเงินยางเชียงแสน	พะเยา	น้อง เมืองเดียวกัน	ไม่กล่าวถึง	เงินยาง เชียงแสน	แกวหลวง	น้อง จันทบุรี (ล้านช้าง)	แมนตา ตอกครอบ ฟ้าตาหยืด	-
๕. พงศาวดารโยนก	พะเยา	น้อง พะเยา	ไม่กล่าวถึง	หิรัญเงินยาง	แกว	ไปตีล้านช้าง	แมนตา ทอกขอก ฟ้าตายืน	-
๖. ตำนาน	พะเยา	น้อง พะเยา	ไม่กล่าวถึง	เงินยาง	แกวพระกัน	-	แมนตา ทอกขอก ฟ้าตายืน	-
๗. ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่	เมืองบนน้ำแม่สาย เชียงราย?	ไม่กล่าวถึง	ไม่กล่าวถึง	เงินยาง เชียงราว	พระกัน	-	แมนตา ทอกขอก ฟ้าตายืน	-

สรุปจากตำนานในประเทศไทย

๑. เมืองท้าวเจือง คือเมืองเชียงราย หรือเมืองพะเยา หรือเมืองฝาง ในที่นี้อยู่บริเวณเชียงราย

๒. เมืองของพี่หรือน้องท้าวเจือง คือเมืองเดียวกับท้าวเจือง ยกเว้นเมืองของพี่ท้าวเจืองในตำนานสิงหนวัติอยู่เชียงเรือง ซึ่งคงอยู่บริเวณเชียงรายนั้นเอง

๓. เมืองของป้าท้าวเจือง เอกสารประเทศลาวและอีสานอยู่เชียงเครือ และตำนานพระยาเจืองระบุว่าเมืองหงสาวดี

๔. เมืองของลุงท้าวเจือง อยู่ที่เชียงแสน

๕. เมืองของพญาแกวคือเมืองพระกัน ซึ่งมหาสีลา วีระวงส์ ว่าเมืองเชียงขวาง ส่วนจิตร ภูมิศักดิ์ ว่าเมืองบั๊กกานในเวียดนาม

๖. เมืองของญาติพญาแกว คือคำวัง โรงหิน ซึ่งในตำนานประเทศไทย กล่าวถึงพระยาจันทบุรี และว่าเป็นชาวล้านช้าง หรือเวียงจันทน์ ช่วยสนับสนุนมหาสีลาว่าเมืองแกวอยู่แถวเชียงขวาง

๗. เมืองขวงฟ้าฮ่วน คือตุมวาง หรือเมืองในนครวิเทหราช ในตำนานไทยใช้คำว่าแมนตาตอก (ทอก) ขอกฟ้าตายืน ตาทอกหรือตาตอกในภาษาไทไย้และภาษาล้านนาแปลว่าตาเดียว เมืองนี้เจ้าสายเมือง ณ มังรายแห่งเชียงตุงว่าเมืองในยูนนาน